
Людмила СТАДНИК,
вчитель-методист СШ 155 м. Києва

Формування і розвиток мотивації на уроках читання

Дитина читає... Жага до знань, інтерес до нового, прагнення прекрасного – все це втамовується дитячим читанням, яке справедливо можна назвати рушієм загального розвитку. Книга, прочитана в дитинстві, залишається в пам'яті назавжди.... Поступово навичка свідомого читання, розуміння та осмислення інформації все більше стає навичкою неперервної освіти людини впродовж усього життя.

А якщо дитина читає мало, не хоче і не цікавиться літературою? Що робити? Які фактори впливають

на таку ситуацію? Хто і що є джерелами мотивації читання? Адже читання є основою освіти і самоосвіти кожної людини. І ставлення до нього з перших днів шкільного життя є індикатором ставлення до всього навчального процесу.

Рівень розуміння важливості процесу читання є абсолютно індивідуальним. Значною мірою він залежить від того, наскільки правильно була сформована і розвинена мотивація читання в шкільному віці (а саме у початковій школі), бажання задоволь-

нити не тільки інформаційно-прагматичні потреби, а й загально-культурні, естетичні, емоційні.

Мотивація (з лат. *movere*) – спонукання до дії; динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, що керує поведінкою людини, який визначає її організованість, активність і стійкість; здатність людини діяльно задовольняти свої потреби.

Формування мотивації в учнів до навчально-пізнавальної діяльності є однією з головних проблем сучасної школи, яку досліджували такі учені, як: Л.І.Божович, Н.Н.Власова, А.Н.Леонтьєв, Д.К.Маккеланд, А.К.Маркова, Г.Олпорт та ін. Ця проблема є актуальною як у вітчизняній, так і в зарубіжній психології та педагогії.

Мотивація, її формування і корекція лежать в основі шкільних успіхів та негараздів, а "розумна, натхненна книга нерідко вирішує долю людини". (В.Сухомлинський).

На уроках читання ми, вчителі, зіштовхуємося з проблемою різнорівневого засвоєння учнями предметного матеріалу при достатньому рівні розвитку інтелектуальних здібностей кожного. І в багатьох випадках причина криється у рівні сформованості навчальної мотивації, усвідомленні особистої цінності читання.

Факторами, що стимулюють або стримують розвиток мотивації читання, є:

- ✓ Суб'єктні особливості учня та вчителя.
- ✓ Приклад дорослих.
- ✓ Книжкове оточення дитини.
- ✓ Рівень розвитку читацьких умінь.
- ✓ Застосування методів роботи з книгою.
- ✓ Завищений інтерес до сучасних аудіовізуальних ЗМІ.

Джерелами мотивації є насамперед родина, вчителі та самотивація.

Якщо говорити про уроки українського читання, то частина першокласників вже приходять "читаючими", інші – ледь з'єднують букви у склади. Роль учителя на цьому етапі є вирішальною. Тому насамперед я проводжу просвітницьку роботу з батьками.

Ось деякі **поради для батьків** щодо мотивації читання.

1. "Читаючи добре написані книжки, навчаються гарно говорити" (Вольтер). Вибирайте книги, написані вишуканою українською мовою, з відповідним до віку шрифтом, ілюстраціями, з живою мовою персонажів. У майбутньому це дозволить дитині висловлювати свої думки чітко і красиво, відчути особистий інтерес та користь. Вкрай необхідно звернути увагу і на якість паперу, його відповідність санітарно-гігієнічним нормам. Переконайтеся, батьки мають купувати своїй дитині найкращу книжку, яку вони можуть собі тільки дозволити. Дитячі видавництва України пропонують широкий вибір худож-

ньої, розвивальної, енциклопедичної, прикладної, науково-популярної літератури.

2. **Запровадьте ритуал читання.** "Переставши читати, люди перестають мислити" (Д.Дідро). Діти люблять ритуали, тому варто призвичаїтися до читання перед сном або читання ввечері всією родиною. Одночасно у дитини формується і культура читання: відстань до очей, правильне освітлення.

Знайдіть тему, цікаву вашій дитині в певному віці, і спробуйте розвинути її. Згадайте своє дитинство, повне казок, легенд і міфів, дитячих журналів, ребусів і кросвордів.

3. **Електронна книга** сьогодні є супутником життя. Інтерактивні казки, рухливі герої, яскраві ілюстрації – все приваблює і спонукає читати далі. Користуйтеся "дивайсами", але обережно. На думку автора, вони можуть бути лише помічниками у читанні і ні в якому разі – абсолютними замісцувачами друкованої продукції.

4. **Ніколи не пропонуйте читання за винагороду.** Такий прийом тільки знижує "цінність" читання, відштовхує від процесу. Читання з примусу або під тиском – шлях в нікуди.

5. **Власний приклад – найкращий аргумент.** "Очі читача – значно вимогливіші судді за вуха слухача" (Вольтер). Переконайтеся, якщо у батьків є інтерес до читання, пізнання і розвитку, то й дитина свідомо прийде до внутрішньої потреби читати, життєвої необхідності самовдосконалення.

6. **Майте велике терпіння, мудрість** щодо формування бажання читати. Порівнюйте прогрес власної дитини лише з її минулими успіхами. Враховуйте її фізіологічні та вікові особливості, уникайте перевантажень. Пам'ятайте, що мотивація виникає не за один день, її треба розвивати роками.

Навчити дитину читати складно, але ще складніше навчити її полюбити читати. На сьогодні характер дитячого читання стає більш функціональним, прагматичним. А мотивація – аспект суб'єктивного світу учня, яка визначається його власними мотивами і упередженнями. Тому викликати і утримати бажання читати можливо тільки зацікавленням навчанням, де вчитель враховує вікові та психологічні особливості учнів, де існує співпраця – вчитель – учень. До того ж, учитель сам має бути цікавим для учнів: постійно розвивати власні здібності, підвищувати якість своєї "продукції". Це життя в пошуковому режимі, постійному інтенсивному напруженні. Лише такий учитель може повести за собою, вмотивувати сучасних школярів.

Для того, щоб зацікавити дитину читанням, з перших днів навчання я застосовую **нестандартні уроки, міжпредметні зв'язки, пропедевтику, вчу мислити, а не відтворювати.**

Так, уміючи вже добре читати, діти залюбки готують удома матеріал майбутніх уроків. Коли ми починаємо нову тему, текст з розділу, частина школярів виступає з анотаціями, стисло переказує текст, дає характеристики героїв, розповідає про письменників. З часом таких бажаючих стає більше. Діти звикають до самостійних пошуків корисної інформації, вчать її структурувати, аналізувати і узагальнювати. Прийшовши до школи – готові її застосовувати і давати власну оцінку. Саме на такі критерії вказують і міжнародні дослідження PISA, PIRLS.

У 2–4 класах уроки тривають по 40 хвилин, у той час як шкільні дзвінки налаштовані у режимі 45 хвилин уроку. Тому діти щодня мають змогу **додатково читати** художню літературу з класної бібліотеки або принесеної з дому. А ще обов'язково організовуємо **екскурсію до центральної дитячої бібліотеки**.

Гілберт Честертон, англійський мислитель, журналіст та письменник, казав: "Є велика різниця між людиною, яка хоче прочитати книгу, й людиною, якій потрібна книга, щоб прочитати!" Тому я часто користуюся такими формами роботи, як:

- ✓ робота в мікрогрупах;
- ✓ інтерактивні форми;
- ✓ презентації книжок, періодичних дитячих журналів;
- ✓ створення читацького портфоліо учнів;
- ✓ проекти ("Карнавал книжок", "Телебачення проти читання", "Книги моїх друзів");
- ✓ тематичні екскурсії (музеї письменників, виставки художників, театральні вистави).

Для підтримки самомотивації учнів упродовж уроку читання варто використовувати **цифрові технології**. Це дає змогу зацікавити школярів з різним рівнем підготовки, спонукає до роботи дітей з різним нейрологічним способом сприйняття (аудіальним, візуальним, кінестетичним), створює реальну ситуацію спілкування, засвоєння матеріалу стає ефективнішим. Але йдеться не про елементарні малюнки, слайди, що демонструються вчителем з екрана. На мою думку, інформація повинна бути "живою", в міру яскравою, насиченою рухливими об'єктами, з проблемними запитаннями, вставними словами, табличками, схемами. Можна "погратися" з кольором матеріалу, шрифтом тощо.

Звичайно, не існує двох однакових учителів, як і однакового підходу до одного й того ж уроку. Користуючись комп'ютерними програмами, для мотивації якісного читання я даю подібні **вправи**:

➤ Серед поданих слів знайди зайве: *запитую, слухаю, умію, допомагають* (1 клас, вивчення букви ю: різний шрифт, зміна кольору, лексичні і граматичні категорії).

➤ Швидко перечитай слова, що "зникають", речення.

➤ Встав пропущені слова в речення, відповідно до змісту тексту (речення на екрані з'являються по черзі, після чого на екрані – повноцінний текст для самоперевірки).

➤ Згадай відсутню частину тексту:

а) відсутня права частина рядків з тексту, де може не бути як складу, слова, так і словосполучення. Важливо, щоб рядок обривався не на одному рівні:

Лисичка і Журавель дуже по (подружилися один) з одним. Яюсь Лисичка й каже до (Журавля):

– Приходь, куме, до мене в гості.

Прибув Журавель до Лисички на обід. А вона (зварила) молочний кисіль.....

б) Текст має дві роз'єднані частини. Відсутні деякі дієслова (іменники, прикметники), які мають бути між лівою і правою частинами тексту.

➤ За малюнками до тексту згадай послідовність змісту. Перекажи текст.

Готуючись до уроку читання (як і решти предметів), крім звичних офісних програм Word, Excel, Power Point, я працюю з матеріалом у програмі Mindjet MindManager (інтелектуальні карти). Користуючись інтернет-програмою Mind Map, можна створювати презентації, писати плани, конспекти, статті; проаналізувати, зрозуміти зв'язки між частинами текстової інформації; можна запам'ятати матеріал без додаткових зусиль. У спрощеному вигляді це нагадує метод "павутинка", "асоціативний куш".

Карта має 4 основні характеристики:

1. Об'єкт уваги (вивчення розміщується по центру).
2. Основні теми, ідеї, пов'язані з об'єктом уваги, розгалужуються від центрального образу у вигляді ідей. Їх можна показати словом, малюнком, піктограмою, аббревіатурою тощо.

3. Гілки, які набувають форми плавних ліній, пояснюються і позначаються ключовими словами, образами. Ідею наступного рівня також зображують у вигляді гілок, що йдуть від попереднього рівня і т. д.

4. Усі гілки карти формують одну структуру, систему.

Надзвичайно корисною є робота зі створення інтелектуальних карт випускниками початкової школи. Для початку вчитель сам створює "інтелектуальні карти", демонструє, пояснює. Надалі – учні самостійно виконують цю роботу (діяльнісний підхід).

І тут у пригоді стає **ейдетотехніка** – один із способів ефективного запам'ятовування, збереження та відтворення в пам'яті певного предмета, тексту або явища.

Моє перше близьке знайомство з ейдетикою відбулося понад 15 років тому. Потім було навчання на курсах інструкторів з ейдетики. На сьогодні я застосовую вивчені прийоми на різних уроках, але частіше на уроках читання, щоб мотивувати учнів уважно і вдумливо читати.

Створення єдиного інформаційно-освітнього простору веде до абсолютно нової моделі системи освіти: навчання протягом життя, навчання всюди і завжди. Модель відкриває учням всі навчальні можливості мережі спілкування, обмін інформацією, розробку спільних міжнародних проєктів; учителю – можливість постійного самовдосконалення, саморозвитку.

Крім диплому вчителя початкових класів, я маю диплом учителя іноземної мови. І це дуже допомагає у роботі. Із задоволенням читаю в оригіналі матеріали з сайтів учителів, які живуть і працюють далеко за межами України. Раціональні зерна викладання, які допоможуть реалізуватися учням, знайти своє призначення в житті, адаптую і застосовую у роботі.

За новими стандартами початкової школи вивчення іноземної мови починається з 1 класу. З огляду на це дуже цікавим є прийом **використання іноземної мови на уроках читання**. На основі знань рідної мови це може бути:

- порівняння вимови звуків в словах та звучання тих самих слів у двох мовах;
- вивчення найуживанішої лексики;
- зіставлення фактів двох мов;
- переклад та інсценізація уривків текстів із Читанки.

Уроки читання у початковій школі не можуть бути білінгвальними в принципі, але як елемент уроку можуть мати місце. Таким чином, мислення стає багаторівневим, розвивається культура мовлення, розширюється лексичний запас слів, розвиваються комунікативні здібності, пам'ять, а навчання стає цікавим.

У щоденній роботі я керуюся мудрими словами В.Сухомлинського: "Те, що дитині необхідно запам'ятати, і те, чого навчитися, передусім повинно бути для неї цікавим".

У 1-А класі урок читання. Діти готувалися до нього разом з батьками. Цікаво, що вони прочитали разом? Які запитання мої першачки підготували сьогодні?...

Література

1. *Методичні рекомендації* щодо організації навчально-виховного процесу у 2-х класах загальноосвітніх навчальних закладів у 2013/2014 н. р. // ж. "Початкова школа", № 8, 2013. – С. 1–11.
2. *Мусаєв К. Ф.* Теоретичні основи мотивації навчальної діяльності. // http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20/Pfto/2010_6/files/PD610_47.pdf
3. <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
4. <http://school.com.ua/statti/7-krokviv-do-chytannya-z-samo-ho-malenkoho-viku/>
5. www.mind-map.ru